

СЕКЦІЯ 4

РОЛЬ ТА МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 027.7:378.4:63(477.63):37.03

А.Г. Братчик

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ БІБЛІОТЕЦІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*У статті розглядається діяльність наукової бібліотеки Дніпровського державного аграрно-економічного університету в процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів-аграріїв, йдеться про використання новітніх технологій в інформаційно-бібліотечному обслуговуванні користувачів, у інших напрямках діяльності бібліотеки, які забезпечують формування інформаційної культури студентів, вміння самостійного опрацювання джерел інформації. **Ключові слова:** бібліотека, інформаційні технології, інформаційні ресурси, інформаційна культура, самостійна робота.*

*В статье рассматривается деятельность научной библиотеки Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов-аграриев, речь идет об использовании новейших технологий в информационно-библиотечном обслуживании пользователей, в других направлениях деятельности библиотеки, которые обеспечивают формирование информационной культуры студентов, умение самостоятельной работы с источниками информации. **Ключевые слова:** библиотека, информационные технологии, информационные ресурсы, информационная культура, самостоятельная работа.*

Визначення Законом України «Про вищу освіту» бібліотеки як рівноцінного структурного підрозділу в університеті, передбачає її безпосередню участь в освітньо-виховному процесі навчального закладу та зорієнтовує на підтвердження педагогічних основ своєї діяльності, необхідність аналізу змісту і методів роботи зі студентством, форм співпраці з учасниками навчально-виховного процесу: кафедрами, навчальною частиною, науково-дослідними інститутами ВНЗ, інститутом післядипломної освіти, органами студентського самоврядування, кураторами груп, радою ветеранів, студентським клубом, суспільними об'єднаннями. Діяльність бібліотеки, як науково-освітнього, інформаційного та соціокультурного підрозділу університету зорієнтована, перш за все, на реалізацію законодавчих і бібліотечних концепцій та цільових програм у галузі освіти, науково-інформаційного забезпечення освітнього процесу, науково-дослідної, виховної, управлінської та суспільної діяльності в університеті. Забезпечення якісного виконання функцій бібліотеки на сучасному рівні неможливе без використання новітніх технологій в процесах її діяльності.

Наукова бібліотека Дніпровського державного аграрно-економічного університету забезпечує організацію та функціонування об'єднання аграрних бібліотек Дніпропетровської області, як Головна виконує функцію організаційно-методичного, координаційного центру мережі, здійснює комплекс науково-методичних заходів, спрямованих на співпрацю як з бібліотеками об'єднання, так і з окремими бібліотеками. Діяльність бібліотеки націлена на подальший розвиток мережі сільськогосподарських бібліотек області, забезпечення впровадження у їх діяльність сучасних форм і методів інформаційно-бібліотечного обслуговування, розширення процесу інформатизації бібліотек, сприяння підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників.

Пріоритетними напрямками були визначені: поповнення інформаційних ресурсів документами провідних видавництв, електронними виданнями науковців і науково-педагогічних працівників університету та галузевими матеріалами електронних ресурсів бібліотек; відкриття на бібліотечній сторінці веб-сайту університету ефективних навігаційних блоків, забезпечення користувачів електронними засобами пошуку, вільного доступу до інформації на різних носіях; якісний інформаційний супровід користувача бібліотеки, підтримання позитивного іміджу наукової бібліотеки за допомогою популяризації інформаційних ресурсів

В університеті бібліотека є центром інформаційного забезпечення навчальних, наукових та самоосвітніх потреб викладачів та студентів. Цьому сприяло: вдосконалення технологій обслуговування, створення електронних колекцій навчально-методичних видань викладачів університету за навчальними дисциплінами для студентів денної і заочної форми навчання для усіх спеціальностей в університеті; створення нових читацьких місць користувачів у читальних залах та філіях; накопичення електронних версій документів бібліотеки шляхом використання Інтернет-технологій; продовження ретроконверсії бібліотечного фонду до електронного каталогу; підвищення оперативності і якості бібліотечних послуг завдяки організації і проведенню комплексних заходів на допомогу науковим дослідженням (День інформації, День кафедри, День магістра, День науки тощо); бібліографування творчого доробку працівників університету, укладання та видання бібліографічних покажчиків.

Позитивні зміни у роботі наукової бібліотеки в університеті пов'язані з активним використанням комп'ютерних технологій, автоматизацією бібліотечних процесів і збільшенням обсягів інформаційних ресурсів. Робота спрямовується на створення і постійне оновлення власних електронних баз даних для вдосконалення якості інформаційного забезпечення навчального процесу та наукових досліджень, комфортність послуг, що дає можливість переходу від традиційного інструментарію до нових методів обслуговування, умов доступу до ресурсів, форм надання інформації.

Зручна система допомоги при використанні електронного каталогу бібліотеки полегшує знаходження інформації з електронного каталогу та

ресурсів бібліотеки, які представлені у вільному доступі пошуковими системами. З метою розширення університетського інформаційно-освітнього простору, спектра інформаційних послуг комп'ютери усіх читальних зал підключені до Інтернет (38 АРМ для надання бібліотечних послуг), діє зона Wi-Fi, а електронну читальну залу поповнено сучасними комп'ютерами. Для формування ресурсної бази бібліотеки проводилося комплектування фондів навчальною і науковою літературою та матеріалами на CD згідно з профілем університету, навчальними планами та тематикою наукових робіт. Завдяки якісно сформованому фонду документів забезпечувався багатофункціональний інтегрований доступ до інформації як в мережі університету з будь-якого автоматизованого читацького місця, так і у вільному доступі в Інтернеті. Це дозволило користувачам здійснювати пошук через веб-сторінку бібліотеки (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/naukova-biblioteka-ddau.html>) за різними параметрами, темами, предметами тощо. Таким чином, 80% необхідної інформації користувачі отримують в автоматизованому режимі.

Стратегія бібліотеки університету орієнтована сьогодні на *створення єдиного комунікаційного простору, як гармонійного зібрання друкованої та електронної колекцій*, що досягається через формування власних та організацію доступу до світових інформаційних ресурсів. Фонд друкованих видань налічує біля 400 тис. примірників. Протягом останніх років активно створюється електронна бібліотека, яка на сьогодні містить:

- майже 500 компакт-дисків наукової, довідкової, навчальної літератури українською та іноземними мовами;
- понад 15 тисяч файлових документів, серед яких наукові, періодичні й навчально-методичні видання Дніпровського ДАЕУ (підручники, посібники, конспекти лекцій, монографії, наукові та методичні видання, матеріали міжнародних і всеукраїнських конференцій, збірки наукових праць, статті науковців у періодичних виданнях тощо).

Склад повнотекстового електронного ресурсу подано в *електронному каталозі* (ЕК) бібліотеки (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/elektronniy-katalog.html>) вигляді бібліографічних записів, що містять також посилання на повний текст документа, яких пропонується у віддаленому ресурсі понад 6 тис. електронних документів.

Довідково-бібліографічний апарат (ДБА) бібліотеки об'єднує пошукові можливості власних каталогів і картотек з необмеженими можливостями зовнішніх ресурсів. За рахунок представлених у мережі авторитетних БД, бібліотечних каталогів, різноманітних порталів, електронних бібліотек тощо Інтернет поступово стає одним із пріоритетних джерел для виконання будь-яких запитів, що вможливує оперативне корегування пошуку, інформаційну підтримку наукової та науково-дослідної діяльності університету, удосконалення інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів сільськогосподарської науково-технічної

інформації, розширює перелік інформаційних послуг.

За темою дослідження «Створення електронно-інформаційного середовища бібліотеки як наукової бази для інформаційного супроводу науково-дослідного та навчальних процесів в університеті» проводилась діяльність, яка націлена на інформаційно-документальне забезпечення науково-дослідної діяльності університету, регулярне забезпечення користувачів інформацією про наукові дослідження, нові винаходи, створення необхідних інформаційно-бібліотечних умов для розвитку наукового потенціалу університету та комфортних умов для самостійної роботи користувачів; забезпечення інформаційного супроводу процесу формування висококваліфікованих наукових фахівців; інформаційну підтримку розвитку наукових шкіл університету. У ході дослідження здійснювалось розкриття документальних та інформаційних ресурсів шляхом поповнення власних баз даних на основі програмного забезпечення автоматизованої системи «УФД/«Бібліотека» та представлення їх у локальній та глобальній інформаційних мережах.

У вирішенні визначених вище завдань використовувались різноманітні сучасні способи і методи інформаційного супроводу наукових досліджень, у т. ч. і залучення до віртуального сервісу. Завдяки електронному каталогу (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/elektronniy-katalog.html>) оперативно забезпечувався доступ до локальних, національних і світових інформаційних ресурсів, забезпечувалися інформаційні потреби користувачів у пошуку наукової інформації як у власному електронному каталозі, так і каталогах інших бібліотек, у повнотекстових електронних БД провідних країн світу.

Постійно проводиться моніторинг та пропонуються до уваги науковцям найбільш відомі та корисні ресурси Інтернету: сайти офіційних установ, бібліотек України, закордонних бібліотек, потужні портали електронних бібліотек, інформаційно-пошукові портали, наявність періодичних видань України в наукометричних системах світу, зарубіжні бази даних повнотекстових світових ресурсів. Пропонуються також визнані електронні світові ресурси вільного доступу, які включають як бібліографічні записи і реферати документів по сільському господарству і суміжним галузям, так і повнотекстові бази даних за різноманітними тематичними напрямками.

Також до послуг користувачів бібліотеки зарубіжні періодичні видання на паперових носіях, а саме: La France Agricola (Франція), Deutschland, Langdau Forschung, (Німеччина) та Veterinaski arhiv (Польща).

Електронні ресурси стали ключовим елементом відкритого інформаційного простору в бібліотеці, змінили методикку задоволення запитів. Було проведено значну роботу з наповнення повнотекстової бази електронними статтями із наукових збірників університету, що значно покращило пошук творчих доробок науково-педагогічних працівників університету. Певні ресурси електронного довідкового апарату використовуються ними для оперативного отримання інформації щодо

наявності літератури з дисциплін, що викладаються в навчальному закладі, про інновації в освітньому процесі; досягнення у сфері аграрного виробництва.

Здійснювалося інформаційне забезпечення підготовки викладачами кафедр університету навчально-методичних посібників для самостійної роботи студентів та практичних занять відповідно до вимог ECTS. Було проведено пошук в ЕК та формування списків літератури з навчальних дисциплін, редагування бази даних «Книгозабезпеченість» у відповідності з навчальними планами спеціальностей.

Для формування ресурсної бази бібліотеки приділено увагу поповненню довідково-бібліографічного фонду (ДБФ) електронними довідковими та інформаційно-бібліографічними матеріалами.

Значну увагу було звернено на створення в електронному каталозі (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/elektronniy-katalog.html>) нових власних баз даних, це:

- Дисертації (за галузями знань)
- Фахові видання за спеціальностями університету
- Онлайн–періодика
- Світові інформаційні ресурси та науково-метричні системи та наповнення вже створених БД:
  - ДДАЕУ: історія і сучасність
  - Наукові праці ДДАЕУ
  - Дніпропетровщина (краєзнавство)
  - Екологія та охорона природокористування
  - Персоналії
  - Автореферати
  - Рідкісні видання
  - Ключові слова
  - Журнали
  - Книги
  - Серіальні видання
  - Тематичний каталог статей
  - Періодичні видання України в науко-метричних системах світу
  - Рідкісні видання та інші.

БД «Наукові праці ДДАЕУ» містить інформацію про публікації вчених університету незалежно від їх наявності у фонді наукової бібліотеки.

Основним інформаційним ресурсом наукової бібліотеки є електронний каталог (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/elektronniy-katalog.html>), створення якого надає можливість, з одного боку, розкривати фонди бібліотеки для користувачів, з іншого – обслуговувати їх в автоматизованому режимі. Сьогодні ЕК містить інформацію про понад 140 тисяч документів усіх видів, представлених у бібліотеці. Щорічно він поповнюється понад 20 тис. описами документів. Об'єм 30-ти власних баз даних складає понад 260 тис. записів, які за допомогою автоматизованої бібліотечної програми «УФД «

Бібліотека» розкривають бібліотечний фонд та дають змогу користувачу самостійно займатися пошуком необхідних документів.

Одним із важливих напрямів інформаційно-аналітичної діяльності наукової бібліотеки є наповнення та підтримка бібліотечної сторінки на веб-сайті університету різними інформаційними матеріалами, а саме:

- реклама-презентація найбільш цікавих надходжень –
(<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/novi-nadkhodzhenia-10-2016.html>),

- віртуальні виставки –
(http://www.dsau.dp.ua/ua/page/virtualni_vistavki.html);

- звіти-фоторепортажі про проведення інформаційно-масових, культурно-просвітницьких та виховних заходів бібліотеки–
(<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/kulturno-prosvitnicka-dyalnst.html>);

- різні науково-методичні матеріали, рекомендаційні та тематичні списки галузевої літератури – (<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/nformacijno-bblografchna-robota.html>);

- документи та корисна інформація науковцю –
(<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/naukovtcu.html>);

- архів наукових видань ДДАЕУ–
<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/elektronniy-katalog.html>

- на допомогу куратору – <http://www.dsau.dp.ua/ua/page/kuratoru.html>;

- путівник та архів періодичних видань –
<http://www.dsau.dp.ua/ua/page/putvnik-perdichnih-vidan.html>

Веб-сторінка також містить посилання на найбільш відомі та корисні ресурси Інтернету: сайти офіційних установ, бібліотек України, зарубіжних бібліотек, потужні портали електронних бібліотек, інформаційно-пошукові портали, сайти періодичних видань України тощо. До послуг студентів в електронній читальній залі оформлено стенд «Корисна інформація – Інтернет-ресурси», «Інтернет–адреси галузевих електронних ресурсів України та зарубіжних країн», «Студенту на замітку».

Комплексний підхід до задоволення інформаційних запитів читачів забезпечується від бібліографічного пошуку літератури у фонді бібліотеки до доставки документів користувачам. Спостерігається збільшення кількості користувачів, які самостійно ведуть пошук в ЕК та працюють в мережі Інтернет.

Завдяки використанню як власних баз даних, так наявних в світовому інформаційному просторі підвищується також якість надання консультацій з методики бібліографічного пошуку та використання традиційного довідкового апарату бібліотеки, які проводять черговий бібліограф зали каталогів та бібліотекарі читальних зал та абонементів та надають користувачам бібліографічні довідки, формують практичні навички цілеспрямованої самостійної роботи, уміння знаходити, критично осмислювати й використовувати інформацію. Особлива увага приділяється студентам молодших курсів, для яких традиційно проводяться заняття з основ бібліотекознавства та бібліографії, завдання яких пояснити як і де

шукати необхідну інформацію.

Для бакалаврів, магістрантів, аспірантів працівниками бібліотеки проводяться тренінги «Бібліографія в наукових дослідженнях», «Методика алгоритму пошуку в базах даних, світових інформаційних ресурсах і системах», «Науково-бібліографічні ресурси бібліотеки на допомогу інформаційному забезпеченню науково-дослідницької діяльності», з оцінювання різних джерел інформації тощо. Постійними є також моніторинг їх інформаційних потреб, групові тематичні консультації студентів з питань використання комп'ютерних технологій, особливостей роботи в режимі on-line, методики ефективного пошуку й відбору інформації, що проводяться як практичні заняття в електронній залі та залі каталогів.

Під час проведення Днів інформації (13), Днів фахівця, Днів магістра(2), Днів науки (9), книжкових виставок (25) та тематичних переглядів (21) відбувається своєчасне інформування про новинки літератури та періодики, в ході яких для відвідувачів студентів, магістрів, аспірантів, науковців проводяться інформаційні репортажі, експрес-реклами, експрес-хвилинки на різноманітні теми, виходячи із запитів користувачів. Серед користувачів бібліотеки особливим попитом користуються віртуальні виставки (8), які надають можливість ознайомитися з представленою інформацією більш широкому колу користувачів: кафедр, філій бібліотеки, читальних залів, гуртожитків тощо та розміщені на сторінці бібліотеки на WEB сайті університету (http://www.dsau.dp.ua/ua/page/virtualni_vistavki.html).

Отримані результати впровадження новітніх інформаційних технологій, дають змогу не тільки забезпечити інформаційні потреби користувачів вузівської бібліотеки, а й на їх основі вирішити основні завдання, визначені у програмі діяльності бібліотеки, накреслити стратегічні напрями відносно комплектування фонду, удосконалення обслуговування, створення власних електронних ресурсів, збереження наукової спадщини Дніпропетровщини, якісного інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки – студентів, науковців і практиків аграрної галузі. Впровадження в практику роботи бібліотеки університету новітніх технологій, використання інноваційних форм, вдосконалення системи інформаційно-бібліотечного обслуговування сприяють створенню необхідних умов для забезпечення якісної освіти майбутніх фахівців аграріїв.

Бібліографічні посилання:

1. **Братчик А.Г.** Наукова бібліотека ДДАУ – важлива складова наукового, навчального, культурно-просвітницького та виховного процесу в підготовці майбутніх фахівців-аграріїв/ А.Г.Братчик//90 років на службі науки, просвіти та виховання майбутнього аграрія вищого гатунку: матеріали наук. - практ. конф.: Дніпропетровськ, 23 листопада 2012 р. / за ред. А.Г.Братчик; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т – Херсон: Гринь Д.С., 2013.–С. 3-12
2. **Гринчак Т.** Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями структури, продукти / Т.Гринчак // Вісник книжкової палати. – 2004. - № 6. – С.13-17.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України: [за результатами дослідження] // Бібліотечна планета. – 2002. - №2. –С. 20-21.
4. **Каліберда Н.** Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки:проблеми трансформації та розвитку / Н.Каліберда, А.Бровкін // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 6. – С.6–11.
5. **Колесникова Т.О.** Етапи інформатизації бібліотек вищої школи України і США: порівняльна характеристика [Електронний ресурс] /Т. О. Колесникова.– Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bdil/2010_4/8.pdf.–Назва з екрану

6. **Кислюк Л.** Удосконалення технологій бібліотечного та довідково-бібліографічного обслуговування бібліотек вищих навчальних закладів у перехідний період / Л.Кислюк // Вісник книжкової палати. – 2011. - № 3. – С.38.

7. **Павлуша І.** Електронні бібліотеки: зарубіжний досвід, питання, розробки української концепції / І.Павлуша // Бібліотечний вісник. – 1999. – №4. – С.13-23

8. **Трачук Л.** Віртуальна виставка: нова послуга бібліотеки / Л.Трачук // Вісник книжкової палати. – 2007. - № 11. – С.36-38.

УДК 027.7 (477.63) «18/20»

Л.М. Лучка

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара

КНИГОЗІБРАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ІСТОРІЯ ТА ФОРМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ

Досліджено фондові зібрання наукової бібліотеки за тематикою, змістом, друкарським оформленням. Висвітлено форми роботи зі студентством з метою розкриття та популяризації вітчизняної книжкової спадщини.

Ключові слова: *університетська бібліотека, рідкісні фонди, соціокультурна робота, Дніпро.*

Исследованы фондовые собрания научной библиотеки по тематике, содержанию, издательскому оформлению. Освещены формы работы со студентами с целью раскрытия и популяризации отечественного книжного наследия.

Ключевые слова: *университетская библиотека, редкие фонды, социокультурная работа, Днепр.*

Book collections of the Scientific Library according to their subject, contents and publishing design are analyzed. The author highlights different forms of work with students aiming at showing and promotion of the national book heritage.

Key words: *university library, rare book collections, sociocultural work, Dnipro.*

Бібліотечні фонди відображають історико-культурний розвиток народів світу. Кожна бібліотека має свою історію, яку вона вивчає, шанує та презентує. Дослідження книжкових колекцій допомагає поглибленому вивченню конкретного історичного простору, з одного боку. З іншого, бібліотеки як культурно-освітній потенціал розкривають рукописну та нову спадщину під час виховної та просвітницької роботи зі студентством.

Історія НБ ДНУ ім. О. Гончара починалась у 1918 р. у структурі Катеринославського університету. Науковий інтерес викликає аналіз фондових зібрань за авторськими колекціями, хронологічними межами, змістом та друкарським оформленням. Початкові фонди формувалися з бібліотек навчальних закладів, різних товариств та приватних осіб Катеринославщини. Рідкісні фонди НБ зберігають цінні за змістом та унікальні за історією бібліотеки князя Г. Потьомкіна та родини Швейниць. У XVIII ст. Г. Потьомкін для майбутнього університету придбав у архієпископа Є. Булгаріса зібрання у кількості близько 1500 т. Наприкінці XVIII ст. у зв'язку зі смертю Г. Потьомкіна та Катерини II цей проект не було втілено в життя. Більша частина колекції увійшла до складу бібліотеки новоствореного Казанського університету. У 1804 р. 63 т. цінної бібліотеки передано до Харківського університету. Таким чином бібліотека Г. Потьомкіна була розпорощена і до нашого часу такою залишається. НБ ДНУ ім. О. Гончара